

L'última carta de Josep

Jaume Massó Carballido, arqueòleg i museòleg

Casa de Pilats de Tarragona, antic edifici romà situat al costat de la Via Augusta i de l'Amfiteatre, usada com a presó provisional després de la guerra civil.
Foto: Anton Marc Caparó.

Félix Carballido López era un guàrdia civil gallec, nascut l'any 1878 a San Manuel de Pedrafita (Trasparga, província de Lugo), que havia estat traslladat a Catalunya l'any 1909 arran de la repressió que seguí la Setmana Tràgica. Tot i els diferents canvis de destinació, aquí es va quedar a viure (entre altres llocs, va residir al Parc Samà). I amb la seva muller, Estrella Noelle Pazos, també nascuda el 1878 (a Bedra, província d'A Coruña), va fundar una nova família catalana, un dels descendents de la qual –per via materna– sóc jo.¹

Un dels fills de Félix i Estrella, Josep Carballido Noelle, va néixer a Ulldecona l'any 1912. Era veí de Reus, però va viure a Riudoms, on va exercir l'ofici de ferrer i on es va casar amb Mercè Nogués Cubells, l'11 de setembre de 1936. Val a dir que aquell casament –portat a terme poques setmanes després d'iniciar-se la guerra civil, i en un dia tan senyalat com l'Onze de Setembre– no va passar desapercebut, no només perquè fou un dels primers matrimonis civils realitzats a la vila, sinó perquè va anar acompanyat d'una cele-

bració diem-ne milliciana. El *Diari de Reus* en va donar compte dos dies després: Amb motiu de la commemoració del 11 de Setembre, s'ha verificat en el vehí poble de Riudoms, em mig del major entusiasme, el matrimoni dels veïns Josep Carballido amb Mercè Vaquer [sic, per Nogués]. El Comitè Revolucionari acompanyat de les forces de les milícies antifeixistes, van anar a cercar als nuvis i els seus respectius familiars a llurs domicilis i els van acompanyar al lloc en què s'havia de verificar l'enllaç matrimonial, que ha estat presidit per el dit Comitè, acompanyant-los novament al seu domicili, disparant salves i cohets, desfilant els nuvis per mig de les files dels milicians els quals amb les armes creuades formaven un pont.²

Josep Carballido Noelle va pertànyer a la Federació Anarquista Ibèrica (FAI). En acabar la guerra, i després de passar per les presons de Bilbao i Reus, va ser jutjat i condemnat a mort per un tribunal militar franquista, en el curs d'un judici por el *procedimiento sumarisimo de urgencia perpetrat a Tarrago-*

¹ Agraeixo la informació familiar facilitada per Albert Arnavat Carballido, de Reus, doctor en Història.

² *Diari de Reus*. Portantveu del Comitè Central Antifeixista, any XCII, núm. 206, diumenge 13 de setembre de 1936, p. 3. Suposo que l'error en el cognom Nogués és degut a la lectura deficient d'un text originalment escrit a mà. Vegeu els meus articles "La manipulació d'una imatge", *El Punt* (edició del Camp de Tarragona), 16 d'agost de 2006, i "Recuperació de la memòria i manipulació d'una imatge", *L'Om* (Riudoms), núm. 432, desembre de 2006, p. 44-45, on cal corregir la data de la mort del meu avi (24 –i no 27– de juliol de 1940).

Carballido (1940)

“aquell casament no va passar despercebut, no només perquè fou un dels primers matrimonis civils realitzats a la vila, sinó perquè va anar acompanyat d’una celebració diem-ne miliciana”

na el dia 23 de gener de 1940. La data és segura perquè consta en un certificat mecanoscrit, datat el 23 d’octubre de 1942, conservat a l’Arxiu Històric de Tarragona i perquè aquell mateix dia va sortir el seu nom (tot i que modificat) en un anunci de la *Auditoria de Guerra de Tarragona* que publicà el *Diario Español* i en el qual figuraven les persones que

havian de ser jutjades en el Consejo de guerra para el día 23 de enero de 1940.³

Segons el certificat esmentat,⁴ en el consell de guerra de 23 de gener de 1940, Josep Carballido, [...] de 27 años de edad, casado, herrero, natural de Ulldesona y vecino de Riudoms (Tarragona), ya con anterioridad al Movimiento se distinguió como uno de los elementos más extremistas y revolucionarios de la localidad, conducta en la que continuó durante el mismo, actuando voluntariamente como miliciano armado a favor de los rojos e interviniendo activamente en los desmanes y atropellos que se cometieron en el pueblo, como la destrucción de la Iglesia Parroquial, registros y saqueos en domicilios particulares y en gran número de detenciones de personas de orden; veíasele con frecuencia en los coches que se desplazaban por los pueblos del contorno para la práctica de toda clase de violencias; con otros extremistas intervino activamente en la detención del Sacerdote D. José Mestres, yéndole

a buscar al mas donde se ocultaba y conduciéndolo al Ayuntamiento, de donde lo llevaron en un coche y asesinaron en la carretera de Reus.

También intervino en la detención del Sr. Folch, conduciéndole a un barco donde le asesinaron; está igualmente complicado en la detención y asesinato de los Srs. Domingo, padre e hijo, Font, Masip, Ribas, Forcadell, y otras varias personas de orden, siendo uno de los milicianos que iba con el coche que servía de escolta al que condujo a las referidas víctimas al lugar donde las asesinaron.⁵

No cal dir que fou condemnat a la pena de MUERTE por el delito de rebelión militar, llevando consigo, para en su caso la pérdida de libertad, las accesorias correspondientes y el abono de la prisión preventiva sufrida, haciéndose declaración de ser civilmente responsable de los daños causados por la rebelión, debiéndose en su día deducirse testimonio de esta sentencia para su remisión a los efectos correspondientes, al Tribunal Regional de

3 *Diario Español* (Tarragona), any 2, núm. 314, dimarts 23 de gener de 1949, p. 2. El consell de guerra era previst “a las 12 horas”. El meu avi hi apareix com “Juan Carballido Nuell”.

4 Quan vaig consultar aquest certificat, ja fa uns quants anys, era un full força malmès (amb algunes parts perdudes o de difícil lectura), mecanoscrit per les dues cares i amb aquest encapçalament, en lletres majúscules: “Manuel Vallhonrat y Cutillas, soldado de Infantería, secretario de causa del Juzgado de Liquidación de Reus-Falset del que es juez el teniente provisional de Infantería Don José Luis Vivar Marín”.

5 Ateses les característiques d’aquells “procedimientos sumarísimos de urgencia”, sense cap mena de garantia processal, els acusats pràcticament no tenien possibilitats de defensar-se de les acusacions, que eren considerades directament “hechos probados” pel fiscal i pels membres del tribunal, tots ells militars franquistes. Pel que fa a les persones que apareixen en el text de l’acusació contra el meu avi, vegeu “Les víctimes de la guerra”, Lo Floe (Riudoms), núm. 80, juliol-agost de 1986, p. 34-35 (també cal corregir-hi la data de la mort de Josep Carballido Noelle). Quant a l’església parroquial de Sant Jaume, no fou “reconciliada” fins l’agost de 1944, d’acord amb un fulletó editat aleshores i imprès a la impremta Ferrando, de Reus.

*“que nuestra hija
siga la trayectoria
como una buena
cristiana, y cuando
mayor sea le das a
leer estas letras que
son las últimas, y ella
verá lo que su padre
sufrió por ella en
estas horas”*

Responsabilidades Políticas. La sentència del tribunal militar de Tarragona fou ratificada pel de Barcelona, cap de la IV *Región Militar*, el 29 de febrer següent. Finalment, fou afusellat (sembla que per un escamot de guàrdies civils) el 24 de juliol de 1940, és a dir, gairebé sis mesos després del judici.⁶

També van ser jutjats per tribunals militars un germà, *Benigne Carballido Noelle*,⁷ i el cunyat, Ramon Nogués Cubells (germà de Mercè i casat amb la germana, Maria Carballido [de tots, aquesta última és l'única viva actualment])⁸, però *només* van haver de patir uns quants anys de presó. Poc abans de morir afusellat, Josep Carballido va haver de formalitzar per l'Església catòlica el seu matrimoni (*fuera de plazo*) amb Mercè Nogués, amb qui tenia una única filla, nascuda el 20 de juny de 1937 i inscrita al Registre Civil de Riudoms amb el nom de Montseny, en homenatge al gran teòric anarquista Joan Frederic Montseny i Cavallé, altrament dit *Federico Urales*, pare de la coneguda dirigent cenetista, un nom propi massa significatiu que les autoritats franquistes van obligar a canviar per un altre de més neutre, Amèlia.

Tot seguit, transcriu el text de l'última carta que Josep Carballido Noelle va escriure –a l'anomenada presó de Pilats, a la part alta de Tarragona, poques hores abans de ser afusellat– a la seva muller i a la seva petita filla (que aleshores tenia dos anys). Hi he corregit les errades ortogràfiques i uns quants

signes ortogràfics, però he respectat la redacció original.

Tarragona a 23.7.40:

Querida y estimada esposa e hija, más suerte os deseo que la mía, en estos momentos escribo estas letras que son las tuyas y en ellas te deseo buena salud, junto con nuestra tan querida hija, que es lo que más siento en el alma, y cuando recibas ésta de tu más ser querido, ya estaré en el cielo haciendo guardia a los luceros, pero no como un legionario, sino como un verdadero Español que por ella muero, pero inocente de todo, que tú bien lo sabes, y por encima de ti más bien lo sabe Dios que muero siendo un inocente, pero creo que Dios sabrá hacer justicia sobre los verdugos que me han hecho matar, pero yo digo que sí me matarán pero me queda el alma, que más tarde Dios se me la llevará con él al cielo.

Mercedes no más quiero una cosa de ti, y esta cosa es que nuestra hija siga la trayectoria como una buena cristiana, y cuando mayor sea le das a leer estas letras que son las últimas, y ella verá lo que su padre sufrió por ella en estas horas, que son las 12 de la noche, y creo que seran las últimas rayas trazadas por mi puño y letra, pero estas letras, las hago con toda serenidad, y sin temblarme el pulso como ya lo debes ver que la letra, es como siempre.

Mercedes también te digo que el más amigo mío que es Lorenzo Molons que moriremos los dos juntos como dos héroes de España,⁹ que los héroes mueren de pie y sonriendo, creo que las fuer-

6 Vegeu Josep RECASENS LLORT, *La repressió franquista a la ciutat de Reus (1939-1950)*, Reus 2003, p. 110.

7 Vegeu Josep RECASENS LLORT, *La repressió franquista a la ciutat de Reus (1939-1950)*, Reus 2003, p. 181.

8 Vegeu Josep RECASENS LLORT, *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp. Exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*, Reus 2005, p. 271.

zas serán sobrantes para llegar delante del desconocido pelotón de [mot ratllat] de quitarnos la vida, pero lo que deseo es que tú llegues hasta el final de todo, junto con nuestra querida hija, que hasta estos momentos estoy pensando en ella y moriré pensando en ella, igual que a ti.

Mercedes ahora voy a decirte un poco de los trabajos que estaba realizando para ti y para las hermanas de Conchita, igual [que] para ella, pero no los tengo terminados que es lo que más me sabe mal, pero hay amigos que se cuidarán de hacerlo todo lo más rápido posible que puedan.

Los artículos de ropa y el colchón lo recoges todo que te lo arreglarán mis amigos, también hay la caja que tú misma me mandastes llena de tabaco en Reus el día de Navidad y dentro de ella encontrarás todas las cartas escritas por tú misma, que las guardaba como un tesoro, y también hay todas las fotografías, en fin todo lo encontrarás en los paquetes que te encontrarás.

Mercedes en estos momentos estoy un poco nervioso pero es por verte a ti pero creo que me pasará muy pronto porque mi tranquilidad es sobresaliente que tú ya lo sabes, pero lo que más me sabe mal es que vas a quedar viuda a las pocas horas de estar casada.

Mercedes también te digo que el anillo que te di es para nuestra querida hija, que ella me lo dio en Bilbao, pero yo le devuelvo para que la guarde de todo corazón, y en las últimas palabras doy muchos besos a mamá y hermanos y demás familia.

Creo que cumplirás en todo lo que te dije en los últimos momentos que estaremos juntos por la final os doy muchos recuerdos para los padres de Conchita y sus hijas y estoy muy agradecido de su última visita de ellas, y para ti y nuestra tan querida hija os doy muchos besos y el corazón lleno de besos para las dos.

Éste tu marido y padre que lo es hasta el final de mi vida que es muy corta faltan 3 horas para irme al otro mundo, nada adiós para siempre.

José Carballido [rubricat]
(darás un beso a la firma y otro que es para la tan querida hija, que yo los he dado)
(Besos) y Besitos
pa ti pa mi hija ¹⁰»

Josep Carballido Noelle i Mercè Nogués Cubells l'onze de setembre de 1936, dia en què celebraren el seu enllaç civil a l'Ajuntament de Riudoms.
Font: Arxiu de Jaume Massó Carballido.

⁹Es tracta del jove riudomenc Llorenç Molons Gispert, solter, paleta d'ofici i de filiació comunista. Fou jutjat en consell de guerra el 12 d'abril de 1940 i afusellat el 24 de juliol següent. Vegeu "Les víctimes de la guerra", Lo Floc (Riudoms), núm. 80, juliol-agost de 1986, p. 35 (amb error en la data de la mort), i Josep RECASENS LLORT, La repressió franquista a la comarca del Baix Camp. Exclosa la ciutat de Reus (1939-1950), Reus 2005, p. 269.

¹⁰L'original de la carta el conserva la meva mare, Amèlia Carballido Nogués, actualment resident a Cambrils.